

Boswachter
Harco Bergman,
bij een deel van
4500m³ geoogst
hout van 2012

foto's Bouwer Fotografie

Hout uit het polderbos

Meer houtoogst én verjonging in het Kuinderbos

Keurig opgestapeld ligt het ronhout langs het bospad in het Kuinderbos. 4500 kuub is er dit seizoen geoogst en dat is geheel in lijn met de laatste term uit de nieuwe missie van Staatsbosbeheer: beschermen beleven en benutten. Maar er is ook weer veel nieuw aangeplant. Op 3,5 hectare verspreid door het 1200 hectare grote bos in de Noordoostpolder zijn dit voorjaar zo'n 8000 jonge fijnsparren en douglassen geplant. "Dit gaan we jaarlijks herhalen", zegt boswachter Harco Bergman, "want naast meer oogsten gaan we ook meer verjongen."

— Wim van Wijk (journalist)

> SCHOKKEND EN SCHUDDEND rijdt de dienstauto van Harco Bergman over de bosweg. Lang duren de ritjes niet, want overal kan Bergman – die al sinds 1984 in het Kuinderbos werkt, eerst als veller, toen blesser en nu als boswachter – wel een verhaal vertellen. "Hier hebben we net vorige week met 250 schoolkinderen de boomplantdag gehouden. Elk kind heeft vijf boompjes voor zijn rekening genomen, dus dat was weer een mooi feest. Overigens is het niet helemaal waar wat ik zeg. Eén jongen weigerde pertinent mee te doen. Die vond het kinderarbeid en dat was verboden, zei hij." De 1250 kinderarbeidbomen staan min of meer keurig in rijtjes, maar zijn aan alle kanten omgeven door oudere en veel oudere bomen en de overgangen daartussen zijn rafelig. "Van het oude vlaktegewijze bosbeheer zijn we immers al lang afgestapt. Je kunt nu eerder spreken van een kleinschalige lappendeken. Er staat van alles door elkaar."

Beginjaren

Hoe anders ging het er in de beginjaren aan toe. In 1947, toen met de aanplant werd begonnen, was er een uitgekend schema opgesteld. "Afhankelijk van de bodemsamenstelling is bepaald waar welk boomsoort zou komen. En omdat die samenstelling van plek tot plek verschilde, kreeg je nogal wat verscheidenheid. Waar de bodem uit veen bestond, is fijnspar en sitkaspar aangeplant. Lag er zand, dan werd het lariks, terwijl op de zavelige gronden een combinatie van loof- en naaldbomen is geplant. Op de weinige kleigronden zijn essen, beuken en eiken gezet. Maar wel allemaal perceelsgewijs, zodat je toch van monoculturen kon spreken."

En dat brak het Kuinderbos tijdens de stormen van eerst 1990 en later 2007 op. "De fijnsparopstanden, maar ook de lariksen, gingen massaal om. Het zag eruit alsof een reus een spelletje mikado was begonnen. Vijftienduizend kuub hout is er die januaridag in 1990 omgewaaid", vertelt Bergman terwijl hij naar een plek rijdt waar je de sporen nu nog kunt zien. "Dat was een ramp, temeer daar de bomen nog in volle groei waren. Extra vervelend werd het omdat al dat dode en kwijnende hout ideale omstandigheden boden aan de schadelijke kever de letterzetter. Er zat dan ook niets anders op dan alles te ruimen."

Natuurlijke verjonging

Omdat het Kuinderbos niet het enige bos was dat door de storm werd geteisterd, kelderde de houtprijs ook nog. "Maar dat hebben we ondervangen, door het hout een jaar op ons terrein op te slaan en al die tijd nat te houden. Dat deden we door water uit de vijver achter de werkschuur op te pompen. Een jaar later was het overaanbod voorbij en betaalde de papierindustrie weer een redelijke prijs." Intussen is hij aangekomen in de noordelijke uitloper van het bos. "Dit is zo'n plek. En dan een voorbeeld van een plek waar onze strategie van niets doen en kijken hoe de natuurlijke verjonging uitpakte, niet werkte. Hier sloegen geen jonge bomen op, maar gingen braam, brandnetel, wilgenroosje, zelfs duingras groeien. Dat laatste omdat het zand hier kalkrijk is. Kijk maar, hier heeft een muis zitten graven en je ziet meteen schelpen aan de oppervlakte liggen." Omdat in de jaren zeventig de recreatieve en

natuurwaarde van bossen geleidelijk aan net zo belangrijk werd als de functie van productiebos, was dat niet zo'n ramp. "De verscheidenheid aan terreintypes pakte gunstig uit voor insecten en vlinders. Bovendien zorgden al die omgevallen bomen er voor dat er enig reliëf ontstond. Plus dat zich in het gat dat zo'n recht-opstaande wortelkluit achterliet, kleine poelen vormden waar dan weer amfibieën en libellen een geschikte habitat vonden."

Kerstbomen

Nu er een nieuwe, om niet te zeggen gure wind door het natuurbeleid waait, heeft Staatsbosbeheer een nieuwe missie opgesteld. Bergman: "Willen we het bos kunnen blijven onderhouden, dan zullen we het behalve beschermen toch ook moeten benutten. Daarom gaan we op plekken waar geen natuurlijke verjonging is opgetreden, alsnog bomen aanplanten. Zoals hier." Inderdaad, de sporen van de plantmachine zijn nog vers. En aan de randen van de plek waar de jonge boompjes zijn geplant, zijn de dode ranken van de braamstruiken op een hoop geschoven. De volgende stop maakt Bergman onder de hoogspanningsdraden van de 110 kV-leiding tussen Vollenhoven en Lemmer die door het bos loopt. "Hier bestaat de jonge aanplant uit kerstbomen. Die planten we aan in het kader van onze actie 'Kap je eigen kerstboom'. Elke winter wijzen we een perceel aan waar mensen zelf hun boom mogen uitkiezen. Betalen ze zeven euro voor. Daar is veel belangstelling voor. Daarom hebben we er dit jaar weer 1500 bijgezet."

Big Nelly

De volgende plaats waar hij de auto achterlaat, ligt in de buurt van een groeiplaats van bijzondere planten. “De kalkrijke zand van het zand maakt het Kuinderbos bijzonder in Nederland. Er komen soorten voor die je nergens anders aantreft. Neem de varens. Ten eerste komen van alle 35 soorten die er in ons land bekend zijn, 30 in het Kuinderbos voor. Bijvoorbeeld steenbreekvaren. Goed, die kom je ook op de muren van de grachten in Amsterdam tegen, maar hier is de enige plek waar hij gewoon direct op de grond groeit. Daar”, wijst hij aan. In het talud van diezelfde greppel, op slechts luttele afstand, groeit tongvaren. “Ook bijzonder. En nu gaan we naar iets echt unieks”, zegt hij terwijl hij het rabat oversteekt en op de volgende greppel afloopt. “Zie je die grote varen? Dat nu is een Big Nelly, een kruising van de stijve en de zachte naaldvaren. Die twee soorten kunnen met elkaar kruisen, maar hun vrucht, de Big Nelly dus, niet. Die is onvruchtbaar.” De wetenschappelijke naam van deze hybride is *Polystichum x bicknellii*. Het kalkrijke zand zorgt voor meer bijzondere soorten. “Er komen hier ook zeldzame paddenstoelen voor. Dat is overigens niet puur aan dat zand te danken, maar aan de combinatie met de lariksen die voor een specifieke humuslaag zorgen. In dat mengsel gedijt de roestrode ring-

boleet. En op weer een andere plek, waar juist loofbomen op dat kalkrijke zand staan, groeit weer een uitzonderlijk bloemetje: de bosknautia. Ook alleen maar weer in het Kuinderbos te vinden.”

In zijn enthousiasme vertelt hij in één moeite door ook maar over de rijkdom aan libellen en amfibieën. “Dankzij de vele poelen en vennen die er in de loop van de tijd zijn gegraven, is het Kuinderbos inmiddels 45 soorten libellen rijk, reden voor de Vlinderstichting om het bos tot libellenreservaat uit te roepen. En wat kikkers en padden betreft: dit jaar hebben de schoolkinderen uit de omgeving alweer duizenden padden de Hopweg helpen oversteken. Met als topper die dag half maart toen er 2525 padden in de emmers langs het paddenscherp waren beland!”

Tweede generatie lariksbos

Speciaal voor de bosbouwers onder de lezers, kiest Bergman als volgende doel van de rondrit een plek in de zuidwesthoek van het bos. “Wat we hier zien, is ook uitzonderlijk voor Nederland”, zegt hij terwijl hij over een afrastering stapt die bedoeld is om de pony’s ‘binnenboord te houden’ die het terrein rond de Kuinderplas begrazen. “Wat je hier ziet is toch opmerkelijk voor een bos dat net zestig jaar oud is. Hier groeien al flinke vertegenwoordigers van een

tweede generatie lariksbos. Op deze plek heeft de natuurlijke verjonging wél plaatsgevonden. Na de storm van 1990 zijn hier zonder tussenkomst van ons nieuwe bomen opgeschoten die opnieuw veel hout gaan opleveren. Juist deze winter hebben we al een eerste lichte dunning uitgevoerd. De scheefgroeiers hebben we tot palenhout verzaagd.”

Harvester

Voor het kapwerk huurt Staatsbosbeheer een aannemer in. “We hebben zelf geen harvester om het hout te zagen. Wat wij doen, is het blesen van de bomen die deze machines van zijn takken ontdoet en de stam in stukken zaagt. Daar gebruiken we milieuvriendelijke, maar wel fluorescerende verf voor, zodat de man die de harvester bedient, toch ’s ochtends vroeg – in de winter blijft het immers lang donker – kan beginnen. En de dagen dat de harvester in bedrijf is, lopen we mee om ervoor te zorgen dat het werk efficiënt en met zo min mogelijk schade verloopt. Dus op droge dagen zetten we hem op de lage vochtige plekken aan het werk en tijdens natte dagen juist op de hogere terreindelen. Zo voorkom je dat je van die diepe rupsbandsporen in het bos krijgt. Dat willen we zelf niet hebben, maar zo houden we ook rekening met de bezoekers van het bos. Die wil je zo min mogelijk last bezorgen.”

Plant-locatie
fijnspar en
douglas

Tongvaren en steenbreekvaren in greppelrand

In dit tweedegeneratiebos blijft het na deze eerste lichte dunningsronde weer een poosje stil. Hooguit wordt er de komende jaren van tijd tot tijd 'boerengeriefhout' geoogst om de overblijvende bomen ruimte te geven om te groeien. Pas als deze bomen zo'n 40, 45 jaar oud zijn, gaan we echt dunnen en komen er veel kubieke meters hout beschikbaar. Dan wordt er niet zomaar een dunningspad gemaakt, nee dan gaan we echt vakmatig te werk. Dat houdt in dat we concurrenten van de bomen die we als toekomstboom hebben bestempeld, systematisch weghalen. De overblijvers krijgen dan volop licht en kunnen nog een jaar of tien, vijftien doorgroeien totdat ze kaprijp zijn. Dan leveren ze ons mooi zaaghout op, waar we, nu althans, 60 euro de kuub voor krijgen. Terwijl de aanschafprijs nul was."

De 8000 jonge exemplaren fijnspar en douglas die dit plantseizoen zijn aangeschaft, kostten Staatsbosbeheer ongeveer anderhalve euro per stuk.

"Die boompjes zijn trouwens uit zaad van inheemse 'moederbomen' opgekweekt. De zaadgaard voor fijnspar bijvoorbeeld vind je in de buurt van Wageningen. Dat zaad leveren we aan boomkwekers in de buurt van Zundert. Na vier, vijf jaar kopen wij, of beter Staatsbosbeheer Zaad & Plantsoen, een deel van de opgekweekte boompjes terug. Zo ook de bomen die je nu hier ziet staan."

Essentakziekte

Op de terugweg naar de werkschuur houdt Bergman nog twee keer halt. De eerste keer

stapt hij zonder een woord te zeggen uit, loopt naar de dichtstbij staande manshoge spriet, pakt hem halverwege beet en breekt hem moeiteloos doormidden. "Essentakziekte", is zijn droge commentaar. "Een schimmelziekte die vorig jaar voor het eerst in Nederland is waargenomen en nu al een regelrechte ramp dreigt te worden. De schimmel is met de wind meegevoerd. De ziekte is voor het eerst in Europa waargenomen in Hongarije, heeft zich vandaar naar Scandinavië uitgebreid en is nu dan ook hier opgedoken." Terwijl hij dit vertelt, heeft hij twee andere scheuten beetgepakt en al even moeiteloos geknakt. "Zo dood als een pier. En het erge is, ook volwassen bomen worden er door aangetast. Er is echter nog een kleine hoop. Het kan zijn dat er hier veel essen staan die Deense voorouders hebben en die variant lijkt ongevoeliger voor de schimmel. Zo niet, dan ziet het er slecht uit."

Chips en orchideeën

De laatste stop maakt Bergman bij een flinke partij takken. "Ook dit snoeihout maken we tegenwoordig te gelde. Een jaar lang laten we het hier liggen, zodat de sappen uit het hout trekken. Dan is het droog genoeg om te verhakselen en de chips als biomassa aan elektriciteitscentrales te leveren. Zo proberen we op allerlei manieren het bos te benutten. We moeten wel, nu de regering fors op ons bezuinigt."

Als voorbeeld van nieuwe inkomstenbronnen noemt hij de nestkastenbouwpakketproductielijn die hij onlangs heeft opgezet. "We leveren een setje plankjes en spijkertjes compleet met

een folder en bouwtekening. Deze setjes laten we maken door taakgestraften. Op dagen dat het te slecht weer is om buiten aan de slag te gaan, laten we ze die bouw pakketjes maken. Mooi dat we er laatst vijfhonderd aan de gemeente Arnhem hebben verkocht."

Als andere ideeën noemt hij het voornemen om een deel van de werkschuur uit te baten als theehuis en het plan om de bezoekers van een nabijgelegen orchideeënkwekerij na afloop daarvan een rondrit door het Kuinderbos aan te bieden. "Zo'n gezelschap bestaat overwegend uit senioren en komt met een touringcar. Die bus kan over dezelfde paden rijden als waarover de vrachtwagens het hout komen ophalen. Dat zijn wegen waar anders niemand komt, dus dat maakt het bijzonder, plus dat ze in de bus uitleg krijgen van de boswachter."

De bus met senioren zal niet over de hobbelige wegen vol kuilen rijden die Harco heeft afgelegd om dit verhaal te kunnen vertellen, belooft hij.<

redactie@vakbladnbl.nl

Meer weten over het Kuinderbos?

Bestel dan nu het jubileumboek **Wandel en handel op de zeebodem, 50 jaar Kuinderbos, schitterende 'recreatie'** op waardeloze grond (7.50 ex verzendkosten) via w.schaart@noknok.nl, of kijk op www.staatsbosbeheer.nl/noordoostpolder. Op Twitter is de boswachter te volgen via [@BoswachterHarco](https://twitter.com/BoswachterHarco)